

בעל בעמיו

(סיפור)

מאת א. עבריהרני

א

אכן, נעים לספר כחבר-נעורים מהימים בהם היינו מייצגים מעין תערוכה ססגונית של אפודה רוסית ותרכוש עותמאני, או מגלגלים בעברית הטובה מ"החדר" ברוסיה, כשהיא מהולה בנופך של עגה אידית ורוסית. נעים שבעתיים לספר בו כעבור חמש עשרות שנים, לאחר שהתגבשו הדיוקנים ההיוליים הללו במרוצת הזמן, ומנער "מעורב" שאי-אפשר היה לשפוט מראש על-פי גירגור צחוקו והימהומו הלשוני על מהותו ועתידו — והנה קורץ ממנו להנאתך דיוקן מוגמר של גבר בן-זמנו, כמוהו כבעל בעמיו! — למראה הזה הנך מתנער בהנאה פנימית, כאחד הלוגם כוס יין טוב וגומר עם עצמך: הרי שעל-אף-הכל לא הכניבה תחושת הנעורים הנאמנה והיא שלחשה לנו מראש, כי "בחור טוב" הוא גבריאלי זה, אף-על-פי שהילוכו מסורבל כלשהו כמו היה הולך ויושב בעמידתו, מגרגר בגרונו כאחד העומד לצחוק בכל שעה שתרצה או נכון לשאת בעומס המוטל עליו בלי שתעלה תלונה על דל שפתיו.

קרוב לוודאי כי מכאן נוצר בלי-משים אותו רגש טבעי טוב, בו סרנו לפרקים לבקר אצלו בחדרו מיד להופעתו בינינו, אף נכנסנו בעישון סיגאריה במשותף תוך חילוף-דברים קטוע שעמד תמיד על סף השחוק גם בשעה שעמדו על הפרק ענינים מדאיגים של תלמיד ובית-ספר, בחינה וציוני "רבע" ... כיצד יחול המעבר משנת הלימודים האחת לשנה השניה — וכל זה במיוחד כאשר אוירת מלחמה אפפה אותנו בגורליות האטומה שבה, בלי שניתן לדעת בה היום מה יביא המחר, ואמנם גם בכך היה נעים להיווכח, שגבריאלי נושא בשלווה "סטואית" באי-ודאות זו, איננו מוטרד כלל אם נאלץ להתגלגל בין-לילה מ"רוסי" ל"עותמאני", אם תאריך נתינתו החדשה חל בשנת גיוס לצבא הממלכה, ואם הוא צפוי להעקר ביום-פקודה עם חבריו לגיל מחדרו האזרחי כאחד הבתים השאננים של תל-אביב, לאווירה צבאית קשוחה שבעיר-המטרופולין העותמאנית הרחוקה.

עובדה היא, כי הוא חבש לראשו את הכומתה הצבאית ללא גינדור, גם הילוכו במדים של קצין זוטרי הוסיף להסתבל, ומדי בואו לחופשה קצרה היה גירגור צחוקו עומד בגרונו, כמו חלפו עליו בלי רושם האימונים בלשון התורכית הזרה וכן מטר ניבוליהפה והגידופים השוצפים, המלווים במת-יד, ולבסוף המנה החדגונית-התפלה של "הקרוואנה" הצבאית, כבר אז עלתה בי מאליה השערה כי הבחור ניחן לא רק בנכונות לשאת בתלאה, אלא בחיסון גופני בפני הסבל, כן קיבלנו את חסינותו מכאן ואילך כעובדה מובנת מאליה, אף-על-פי שברור היה כי גורלו לא שפר, או יש והיה קשה יותר מגורלם של אחרים.

וגבריאלי היה מגרגר בצחוקו בבואו לחופשה ובשובו לשירותו, הוא עיפוף בעינו והיבהב בסיגאריה שבפיו כמו לא הוטרד גם עתה בבאות. אלא נשתרבבו מאז ואילך בשיחו כמה "תורכיזמים" אטומים, בנוסף על הבליל הלשוני שבפיו: אולסון... בילמו... אווט... אפנדים — ח'ח — ולבסוף נותן את קולו בשיר צבאי אדיר ללא הכנות מיוחדות, כמו דבקה בו כבר הרוח הפאטריוטית הגדולה של הממלכה המשתרעת מרחבי אנאטוליה עד קצווי ערב — "ישאסון חוריאט, אדאלת, מוסוואת — ישאסון מילת...". — שאג באדיר ואנו החרינו בשמחה אחריו.

כלה השירות כתום המלחמה ויצא בשלום ממנו. גם אז לא ניכר בגבריאלי כי הוא מתחבט במחשבות יתירות על הלימודים שהופסקו בינתיים, ואם יעשה מאמץ לשוב ולחדשם לאחר שהזנחו, ככל שחבריו הגילאים היו אצים־רצים בבהלה להשיג את אשר פיגרו. הוא לא חקר ולא דרש הרבה, ולפיכך לא התפלאנו כאשר בא תורנו לעלות למשקי הגליל העליון, והנה גבריאלי שקוע שם בעבודת משק אף נראה כנטוע במקום. למותר לומר, כי שמחנו על שכנות זו מחדש של חברים לעבר ואני עצמי אולי שאבתי בפנים לבתי מידת־מה של עידוד מהעובדה, שגבריאלי נושא במבחן זה של עבודת משק כמו לא היה בכך משום מיפנה שמחק את העבר, אלא פתיחת דף נוסף בקורות חייו.

— הי, יא גבריאל־גבריאלי! — קראתי לו בפליטת־פה כמנהגנו, שהרי בקריאה זו היינו מדגישים תמיד כי אין שואלים למקורו או ליחוסו של החבר מבית־אביו, אלא נוטים וגוזרים את שמו ככל שעולה על דעתנו, באופן שלא ניתן לשפוט אם לשמו הפרטי אנו מתכוונים או לשם משפחתו בישראל.

— הי, יא הארון... לי, דאוד... — נתהדהד גם הוא באותה נכונות לגילגול שיחה כבעבר — אווט... אולסון... יא־שיח'... ח'ח — ובגריגור צחוקו נוסף כעת נופך ערבי על הבליל העברי־תורכי.

אף־על־פי־כן גם מהידהוד זה ומהצחוק התקוע בגרונו ניתן לשפוט למרבה הנאתנו, כי לא כטירון ישב כאן במקום אלא נסע כבר בדרכים כאחד ותיק ומנוסה ומשך במושכות, חרש בשדות, — בין שדה־מישור ובין שדה־מידרון שהוא קשה לחרישה, נשתקע בחליבת פרות בשעות הלילה הקטנות, התפנה לקראת אורחים שכנים, ערבים ויהודים, שבאו למשק והתערב ביניהם בהידהוד דברים מן המוכן עמו ובתוספת ערבית שסיגל לעצמו: כיה... ומה... וכיצד החריש — ח'ח — מאבסוטיין אינשאללה — — כשכל זה הספיק כדי לשוות לו מעמד רצוי גם בעיני הבא, באופן שנאמר עליו: גבריאל־גבריאלי זה — כמוהו כאיש־המקום שלנו בכל דרכיו והליכותיו — —

ואמנם בכך נודע לא רק במקומו, אלא במושבה ששכנה על ימת "מי מרום" או לחופו של הירדן, על אכריה המדולדלים מרוב שנות התלאה, וכן בין חברי הקיבוצים החדשים שצצו באיזור. עד לאברכים הזריזים־הממולחים כבני דור שלישי או רביעי למקובלים של צפת השכונה בהר וכן במושבה הראשה אשר כבודה על בכורתה — הכל הודו: גבריאלי היכה שורש וממנו יצמח שלום בין קבוצות ומושבות שבאיזור, ללא פרץ בין ותיקים וצעירים, כי לכל נכון גורל אחד.

ב

אף זה יש להוסיף, כי הגליל העליון של הימים הללו עדיין נמק בדממת שממה. "מי מרום" נחשב עדיין כימה נצחית שהועילה לא-מעט להפצת קדחת הביצות. הדרך העולה בהר לעיר המקובלים צפת לא היתה סלולה למעלה אלא עשויה חתחתי אבנים בולטים וגלישים — והדרכים הפנימיות מההר ולמטה היו עפר בקיץ ובוץ עמוק בחורף הקשה. על אף כל אלה גבריאלי לא הפסיד כלשהו מהילוכו המסובל-המאושש והידהוד קולו לא רפה אף במקצת; אף דומה כי נתחזק קולו מכוחם של ההרים המהדהדים סביב, כמו נתכוון לבשר לכל בקריאתו: היי-הי... יא פלוני-אלמוני... אל תראה את הגליל כהיותו היום אלא כהיותו בעוד עשרות שנים — ח"ח — ונתגרר צחוקו שמא יראוהו כחולם.

עם זה למותר לומר אחרי המסופר לעיל, כי גבריאלי לא היה בחולמי חלומות; על אחת כמה וכמה לא היתה דעתו פנוייה לכך, שעה שוותיקים החלו עוקרים ונודדים לאיזורים אחרים. איכרים שבמושבות הוותיקות עייפו, כשהם דלוקי-עיניים וחטוטים מצלקות של המחלות והפגעים שלקו בהם בילדותם. בניהם הילכו רופסים ואדישים, כמו ניטלה מהם תקווה שיוכלו עוד לשקם את הריסותיהם, אלא אם יחליטו במחיידי לנדוד לארצות בהן יעשו חיל בידיהם האמונות לעבודה. אף הבתים במושבות הללו מטו כחורבות, בעוד שהצריפים ומיבני-הארעי של הקבוצה הצעירה עדיין לא שימשו ערובה כי הוקמו לחיי קיים. וגם אנו, חבריו הצעירים של גבריאלי, שאך זה עלינו מקרוב, היינו עובדים בשתיקה של הירחור וספק, וספק, כאשר אחד או שניים מתוכנו מיהרו להישמט וגונב חשש ללב שמא תירש את התלהבותנו הרגשת התבוסה בפני האבן, הביצה וחוסר הסיכוי שבמלחמת מעטים — אך לא כן עם גבריאלי.

— היי-הי, גבריאלי — היינו מקדימים עתה ברכה לקראתו מדי עברו בדרך, כמצפים לעידוד ולעזרה ממנו.

— יא הארון... יא דאוד... — היה משתהה שעה קלה ומהבהב בסיגאריה שבפיו, אך מתאושש מיד להמשיך את דרכו כמו רבו טרדותיו. אף אין זאת כי ככל שרבו הטרדות כן קצרה רוחו להתפנות להן וככל שגדל העומס על שכמו כן גבר גם כוח סובלו. או אולי גם המזל שיחק לו להתוות את דרכו בחיים — כי באה אליו משפחה מהגולה ולו אב איש-עבודה, בה גם אח עובד. עודנו משכן אותם במחיצתו במקומם החדש ונמצאה לו חלוצה בת-זוג בדומה לכולנו, אלא באותו הבלד שגם מאורע זה לא נתן בו אותות מיוחדים בשהיות ובודחיות ובהלכיר-רוח... כיוון שנמצא יום אחד בשוי-בחדרו, נראה למחרת מסובל בהילוכו כביום אתמול, מגרר בצחוקו, מעפעף בעינו ופוטר את עצמו בקטעי דברים כמנהגו: יא שייח... אולסון... מה לעשות ובלי זה אי-אפשר וזה גורלם של אלה שהם נופלים ח"ח —

ממילא היית גם אתה מצחק עמו ללא גינונים רבים ובלבך היית סמוך ובטוח שבעתיים כי המקום הובטח מעתה בעמוד-תווך לא-ימוט — ואפילו התחלפו בינתיים רבים ושלמים ו"בארזים שולחה שלהבת". כי מי לנו גדולים בימים הללו מראשוני הזורעים בפועלים, שקיבלו עוד בדביקות את תורת הזריעה

במפליד מאת קודמיהם האכרים במושבה הוותיקה, והיו לאחר מכן במייסדי משק קיבוצי כאשר על פיהם נשק כל דבר מגדול ועד קטון? — וגם הללו היו בעוזבים! היו שאמרו כי משום קלות־דעתם של הצעירים אשר מקרוב באו למקום סלדה נפשם... והיו שלא הודו בפה מלא אך ניכר בהם, כי לבם המבודד במשק נתחמם לבסוף בקרן אהבה ולא בטחו כלל כי המשק הקיבוצי יפה לקן המשפחתי שגמרו אומר לבנותו בישוב־הדעת. עקרו איפוא זורעים וירקנים שנתמחו, מגדל דבורים ותופש במחרשה, מהם שהפליאו לעשות כאשר עברו למשלו־חייד עירונים — דבר שנחשב כעוון מוסרי בעלומיהם הם; ומהם אשר בתשוקה שנתעוררה בהם לחיי רווחה, הפליגו חרש אל מעבר לימים, ולבם נוקפם על היותם זונחים את תורת עמלם.

ראו הצעירים מקרוב באו, וטעם הגליל עדיין לא חדר לעצמותיהם, את הוותיקים בכך ולא הסתירו את אכזבתם אף הכריזו וקינטרו עליה ברבים. אמרו כי שווא נשאו את נפשם לבנות בעמל כפיים חיים חדשים ככל שהוטח להם ובכדי הישלו את עצמם. עולם כמנהגו גם כאן ככלל מקום אחר — כשכל אחד קרוב לעצמו — לשם מה יבלו איפוא את מבחר שנותיהם לריק? הרוחות סערו והלכו וכבר הצטרף כל אחד אל המחנה שלו, שנעשה עוין למחנה שכנגד — עוד מעט והדברים פגעו בציפור־הנפש של היסוד הסוציאליסטי עליו היתה מושתתת הקבוצה וגדולה המכשלה...

בימים הללו מדי הפגשי עם גבריאלי ראיתי להפתעתי מעיפועף עינו ומהיבהוב הסיגאריה בפיו כי הדברים אינם תופסים בו. אמנם יש והעמיד פנים דאגות גם הוא, אך מיד הניע בראשו וצחקו נתקע בגרונו, כשהוא פוטר את עצמו בקטעי דברים מהזרהרים: מה לעשות... העולם מתפלג לוותיקים וצעירים ואין שלום במחנה — זה הסדר, יא הארון ויא דאוד — „גא איצ'ון... אווט, אפנדר'ם — ח״ — וכן בקע לפתע קולו באדיר בשיר־המלחמה העותמאני שהידדה בעוז גם באוני שומעיו כרעם־קרב כבוש שאין לפניו רחמים... — ווללה, יא גבריאל־גבריאלי... — נענית גם אתה לעזור לו בקול שיר כרואה ללבו — עדיין מהדהד בך אותו להט קרב אכזר, שואף דמים שכמותך... — ח״ — ציחקק בהנאה שגרונו עמד לו — מה לעשות... גידיו־ר'ם... גידיו־רס'ן — „ישאסון חוריאת, אדלאת, מוסוואת...“ — זבליל המילים האטומות הוסיף לנשור מפיו בלווית צלילי קולו האדירים.

ג

ברי, כי גם סערת הרוחות שככה והלכה, אך למעשה שוב איני יודע לדקדק מה קדם למה — האם הבן הבכור שהוליד גבריאלי ואחריו עוד בן או בת כשמשפחתו גדלה והלכה, או התכונה החדשה שבאה לגליל עם דבר „הקונצסיה“ של ייבוש הביצה שהחל לנסר באוויר. פירושו של זה היה ברי לכל, בין לאכר במושבה ההרוסה למחצה ובין לקיבוץ ולקבוצה שאך זה עמדו בבנינם: „ייבוש“ ניקוז והורדת המים של הימה הקטנה והסגורה אל הירדן הרי כמוהם כהכשרה קודמת להרחבת הישוב על האדמה הפוריה, שאז תבוא הרווחה הצפויה מכבר

לאיזור כולו. ובינתיים עטו הזריזים שבישובים הללו אל השלל של הימה העתידה להימחות, בחינת כל הקודם זוכה...

השינוי התחולל איפוא לפתע, בעוד הבעלים הזרים של "הקונצסיה" יושבים בבנינם שעל החוף ומיטיבים את לבם בשיר ויין, כשהם חוככים במשאם ומתנם עם היהודים, האם למסור אותה לידיהם בסכום הכסף שנקבו או להוסיף עליו... אך אכר מדולדל מהתלאה ששבע בשבתו אל הימה נזכר בינתיים במעברים המסובכים של גומא הביצה המתנשא כחומה סביב לה מצפון ואשר לא יבוא בהם אחד אלא בשיוט על אלומת קני-גומא המשמשת לו כרפסודה... צעיר זריז מהקיבוץ גילה כבר בקיאות רבה בתכניות סכרים ובמדידת עומקי המים שלא נודעו עד לאותו זמן, בהיותם מחלחלים ומפעפעים בין שרשי הסבך, מצמיחים ומרקיבים מזה אלפי שנים אדמת כבול נדה ומתנודדת. אף סירות דיג החלו מפלסות בנתיבי המים במחסה לילה והטרידו ברשתות את הדגה שפרתה ורבתה מימים ימימה כדי לשמש טרף לבעלי הכנף המרובים, ששטו או ארבו באורך-רוח עתיק-יומין לטרף המובטח עד הישלותו בחרטומיהם הזריזים.

וגבריאלי שלא פילס במים ולא נטרד בסכרים ובשאר מעשי מחשבת, נראה טרוד גם הוא עד לאפס-נשימה, כשהוא מכורבל במעילו וגוזר בעוזו קולו: עומסים דגה למשלוח לשוקי העיר, מפרישים מהדגה את הדרוש למטבחי הקיבוצים. המלאכה מרובה — מה לעשות... ותוך כך אינו מדיר את עצמו מאכילת הדגה המטונגת בחברת אורחים-סיריים שבאו מן החוף, כשהוא פוטר בין בליעה לנגיסה: וולה... אמנם טעימה וטובה הדגה, אך הניקוז חשוב לנו ממנה, כי הוא יפיח חיים בגליל, ירחיב את הישוב שנתמעט, יאושש ויעודד

— — ח"ח —

הייתי רוצה איפוא גם אני לשמוע מפיו פרטים על המתרחש או לשאול לפרטי חייו שנתעלמו ממני, אך גם כאן היתה יד התמורה ונשתנו הנסיבות. בעבר מדי עברך בדרך היה די לבוא עד לאמצע התצר ולקרוא בקול: הי, יא גבריאל-גבריאלי, איכה? וקולו נענה מיד מקרן-זווית זו או אחרת — מאצל הפירדה או הפרה, המזווה או המחסן: הי, יא הארון... הי, יא דאוד...! — הידהד בקול אדיר והכל נסתבר מאליו בו במקום בדיבור אחד. לא כן כעת שהחצר נפרצה סביב והפכה למערכת המיבנים של הקיבוץ שגדל — בתי ילדים בכה ובתי מגורים בכה, מחסנים בכה ובנינים ציבוריים שונים בכה — שווא תנסה לקרוא ולמצוא את אשר הנך מבקש ובעל-כרחך תשאל מפי חבר שנודמן: גבריאלי איפה אפשר לראותו? — הי, גבריאלי... — משיב הלה כמו הרבה גבריאליים למקום — פנה אל בתי המגורים ושם תשאל...

ואז — אם המזל שיחק לי ומצאתי את דרכי בין העצים או ילד התנדב להורותני את הדרך — נקלעתי לתוך חדר חלוצי חשוף, ובטרם הספקתי לפלוט — הי! — נוכחתי כי המקום הצר הומה מהנפש החיה שבו לגיליה השונים, גדולים יותר שהם נכנסים ויוצאים וזאטוטים טרדנים מהם — וגבריאלי מכריז לעומתי כשהוא שרוי בתוך ההמולה: ווללה, יא שיח'... מה לעשות? הטפליים

הם וברוך־השם — חיח — — וגירגור צחוקו כבר נתקע בגרונו ספק משמחה לקראת הבא ספק מנחת.

— הנה כי כן נגלית לבסוף, איש־המזימות! — איני מרפה ממנו בהפתעתי הנעימה — שהרי עד עתה לא שמענו דבר וחצי־דבר, יא שיח', והנה הקימות "שבט"...

— השנים חולפות... — מתגחך הוא — והרי אי־אפשר לו לאדם להיבטל — חיח — מה לעשות — עוד אלה גדלים והגדול שבהם כבר איננו פה כי עובד הוא ויש לו חברה משלו. רק הקטנים זו דרכם להיכנס ביחד בשעה פנויה — נו, מה נשמע? —

אחרי מראה־עיניים זה שוב לא נשאר לי לשאול הרבה, אך בהיותי נפטר לדרכי כלעומת שבאתי, וגבריאלי שרוי בהמולה שלא הניחה לו להרעים בקולו כאשר אהב — הוסיפו לצלול באזני קטעי דבריו: משאללה... אולסון... חוש גלדי... — וכן התחיל להתחורר לי מה שנעלם ממני כל השנים. כוחו של זה לא היה בנכונותו בלבד לשאת בעומס, אלא במה שחשוב היה אולי הרבה יותר — בכשרו להיתפש לטוב ואף ליהנות מהיש הנראה לעין — כי בפולמוס לא רחש אימון ובפילוג ראה עקמומית־מוחין. לגבי כל אלה גירגר בצחוק, היבהב בסיגאריה שבפיו אך בוויכוח לא נכנס. וכיוון שפטר את עצמו בקטעי דיבור וסיים בתרועת שיר, ידעת כי הוא עצמו הסיח את דעתו מכל מה שנאמר ועינו לפנים תוך הילוכו המסובל... לא נשאר לי אנתה שעה אלא לקנא ולשאול את עצמי: האמנם ישרה דרכו ולא ידע מכשול ותקלה מבפנים או מבחוץ, — —

ד

ברי, כי נתרחשו חידושים רבים גם בחייו — ואמנם לימים הגיעה לאזני הידיעה כי חברתו, האם לילדיו, חלתה ונפטרה במיטב שנותיה... מאידך גיסא, בנו־בכורו כבר הביא לו נכד וחדר־המגורים החלוצי נעשה מרכז, שמספר נפשותיו גדל והלך בינתיים. בהתעצם המאורעות שקדמו למדינה נודקרו לעיני בטורי העתונים משמות הגבריאלים בקרבות שונים — אחד נפצע, אחד נפל. אם פגשתי באקראי, כשהוא פסע בהילוכו המסובל ונחפו לענינו, הבחנתי כבר בקוצת שער מכסיפה שצנחה על מצחו, אך הוא עצמו היישיר להביט לתוך עיני כשצחוקו תקוע בגרונו: יא שיח'... עושים מה שאפשר... מה עוד?... — והרי שמענו שהקימות משפחת לוחמים לתפארת... — ראיתי לנכון לשבחו בעקיפין ולנחמו בעת ובעונה אחת.

— אמנם כך הוא וכבר היה לנו מעין מסורת... — התחייך בעיפעוף עינו ונפטר לדרכו אל מוסד קרוב, כשצרו גלילים תחת בית־שחיו ותיקו גדוש עד להתפקע.

— ומה לך כל הכבודה הזאת של גלילים וניירות, יא גבריאל־גבריאלי, או שמא כמתכנן היית, או למהנדס באיזור? — שאלתי ברמז. — מה לעשות... — פטר כמתחטא — וכבר נאמר: באין איש היה אתה לאיש ובאין אחר עליך לעשות... מנסים — עושים לבנין המדינה ולסידור עולים אצלנו.

— במה כוחך אתה לגבי ענין מסובך כגון זה? — הייתי תמה ושוקל במה עשוי הוא להועיל בדברים שהם מכוחה של ממשלה.
 — יש לסדר ולעזור כמה שאפשר... — אמר — כי הנה המושבה הוותיקה אומרת: די לנו בעניים שבנו ואין אנו צריכים למעמסה נוספת מן החוץ, המדינה הביאה את העולים והמדינה היא שתדאג.
 — והרי יש צדק בדברים, כי מה יפעל אחד ומה יועיל, במקום שממשלה עושה? — חזרתי גם אני להשמיע בהיסוס.

— אף-על-פי-כן פטור בלא-כלום אי-אפשר ואולי בעזרת השם נצליח... — משיב הוא כדרכו ספק בצחוק ספק בכובד-ראש, כשהוא נחפו לדרכו. מנסים ופטור בלא-כלום. אותה שעה נזכרתי כי אמנם שמץ-מה מענין זה עלה גם בכותרת של עתון, מתוך נימה של פולמוס בדבר עולים שהוטלו בטפס ובצורם בשער הגליל אשר עם שדרת האקאליפטוס הגבוהים, שם עמדו בתי-המכס השחורים הרעועים. הללו שימשו לתעודתם בידי הממשל הבריטי, אך עתה הפכו למקום מיפגש של האוטובוסים הגדולים המהלכים באין מפריע בין הצפון לדרום וחזור חלילה, תוך פגישה וחנייה הומיה במסעדות שצצו בבנינים הללו — ואחריהן חוזרת להשתרר סביב דממה של חבל הררי נידח. שם עדיין הולך ובא ברכיבה על סוסו הבדווי המהורהר משיפולי הירדן לראות במתרחש, גם מכונית בודדת תחלוף ביעף, אך עתה נוספו שם חבורות צבעוניות-ססגוניות של באי גלויות, כשהן נפוצות על אפ-הדרך, בהן גברים כבדי זקן, נשים מסורבלות וטפן בחיקן. הללו יושבים דמומים ותולים את עיניהם כשואלים: והעזר יבוא לנו מאין?

רכס נפתלי המתנשא ממערב ושיכן בעבר בין צלעותיו מספר כפרים של השכנים, ליד מעיין הררי קטן ובין כתמי ירק של בוסתן — עתה נטשו אותו הכפריים הללו והשממה שבו, האם תיענה לעולים נוטשים בשדה כצאן? יודעי-דבר שעסקו בענין אמרו: יש לנו משקים קיימים ומבוססים באיזור זה, הבה ונטיל ביניהם עולים ויתפרנסו מעבודה שכירה בהם. חלקו על כך הוותיקים שבאיזור וענו: הניחו לנו להתאושש מעט ולראות כיצד נקיים את עצמנו במדינה, לפני שמקבלים אנו עלינו אחריות לקיים אחרים. עמדו יודעי-דבר על דעתם: גובר הלחץ ואין אנו פנויים להמתין עד שנראה — כי אף אחד, לא הקיבוץ המבוסס במשקו ולא האכר הרואה באדמתו את עולמו, אינו יכול לפטור את עצמו מלחץ זה, על כן הבו עצה...

זה הפולמוס שסער למרגלות ההר אשר נדם מאות שנים על קברותיו השמורים בקדושה, מאז ישבו בזה לדורותיהם תנאים ומקובלים על תורתם והלכו לעולמם — ואמנם כגון זה נשמע הקול גם בעתון: הועלו צריפים על גבי הסלע כדי לשמש קורת-גג למשפחת העולה והקימו מרפאה לחלייהם המרובים. עתה מוסעים עם בוקר במשאית גברים ונשים לעבודה. הם נשלחים בחבורה לאמן את ידם ביעור — אך כל אלה חוזרים עם ערב ורוטנים לתוך זקניהם — האם זו עבודה לשכמותנו?! — מאידך גיסא, נדים הוותיקים בראשיהם ומתריסים מר: האם זה סידור למשפחות מטופלות וחסרות-כל? —

הרי מראש אמרנו! המעניין הוא שעלתה כאן נקודה חדשה: מושבה ותיקה ששרדו בה 30—40 משפחה וכל כבודה על שמונה עשרות השנים שדבקו באדמה — עכשיו מטילים בסמוך להם מאה-מאתיים משפחות אשר מתר-מחרתיים יהפכו למאות נפשות בוגרות (כן ירבו!) — והללו יציפו את המקום. מיד ירגישו ביתרונם המספרי, או ימצאו להם יועצים מן המוכן שילמדו אותם את המפתח למשטר הדימוקראטי המקובל במדינה — ויום בחירות יעמוד מאחורי הכותל — מלחמת מפלגות תפרוץ בזה ללא כחל ושרק: משרת ראש המועצה הבו לנו, לחינוך שווים כולנו אם כי דיעותינו על החינוך שונות. — ייבלעו איפוא הוותיקים המעטים וישאלו במבוכתם: האם לכך ציפינו ויחלנו עשרות שנים בעניינו, כדי שבבוא היום יגרע חלקנו מהפליטים הללו שהגיעו מתוניס וממארוקו?! —

הייתי מעיין בדברים הבוטים הללו וכיוון שאני נתקל באקראי בגבריאלי, איני יכול שלא לנסות אליו דבר בענין זה. פושק הוא את ידיו ומיישיר לעפעף כלפי בעינו, אף מטה את שכמו כמו כבד עליו העומס ושוקל לי: „לי אתה אומר זאת והוותיקים הללו כבר מצביעים עלי ביד וטוענים כמו יד וחלק לי במעשה. אומרים הם: יא גבריאלי, הרי איש המקום הנך ומכיר אותנו מקרוב! — ואני שומע ומבין לחששם של אלה. רואה אותם במבוכתם ותמיהתם.“

— היא הנותנת. — מחרה-מחזיק אני אחריו מתוך תקווה לשמוע על מוצא מהמבוכה ופתרון לבעיה המסובכה לטובת כל הצדדים.

— וללה, יא שייח'. — מתערפל הוא לפתע כמו כיסה עליו עתר הסיגאריה שבפיו וידיו עמוסות אותה שעה גלילים ובידו תיק גדוש של גיירות אשר מוסדות טבעו בהם את חותמם — אמור אתה מה לעשות. ואין אנו פנויים לחשב חשבונות רבים או אולי תיכנו את חשבון חיינו בזמנו — מה? — אמור מעתה כי החיים עשו, אלא היום הרוח קצרה יותר — כי הזמנים השתנו. ובינתיים גם אנו מזדקנים — ח"ח — כן סיים לפתע כמו נזכר שאין עליו להיבטל עוד בשיחה אלא להיחפו לדרכו.

ה

אני פטור לומר כי גם דברו האחרון בדבר „המזדקנים“ לא נפלט מפיו של גבריאלי כתלונה, אלא בעימתו נשמעה יותר כרוח סתיו רכה שהובלעה בצחוק כדי לשדל, כביכול את שלהי הקיץ לוותר על שליטתם. אמנם לגופו של ענין ברור היה כי „זקנה“ זו אינה אלא חשבון עשרות השנים שחלפו, אך גם ממנו נשתמע לי החשבון המיוחד שהורגלנו לסלסל בו את עצמנו, דהיינו: כך וכך שערות הכסיפו מימי המחלוקת בין ותיקים וצעירים בעבר, וכך וכך — כאשר „שכחו הרוחות“ ועדיין נמשכה מלחמת הקיום ולא רפתה אף במקצת. כך וכך הכסיפו משנות בצורת וניסויים שונים שלא עלו יפה וכך וכך בציפייה הגדולה והממושכת לניקוז הביצה, זו שהיתה המארה של האיזור, ולבסוף — כך וכך נוספו מהצער שנכבש בלב כאשר נפצע בן ונפל נכד בקרבות — עד אשר כוסה כל הראש לבן, כאשר נקלע הלום מחנה עילג-פרוע של עולים, שבסוף-דבר אחינו היהודים הם ומהם אנו מקווים להיבנות. —

גרמה לי איפוא סקרנותי שאתנער משלוות נפשי ואסע לראות במו־עיני מה טיבה של מערכה זו, בה עומד לעת זקנה חבר שלי לנעורים, כאיש־ציבור מנוסה ורוצה בטובת אחיו, אף אינו חוסך מאמץ כדי לפעול לטובתם. נועדתי עם גבריאלי והגעתי למקום, כאשר הצריפים הירוקים יושרו כבר על גבי הסלע והיה בהם כדי להוות רחוב עם לשכת הנהלה משל המחנה עצמו במרכזו. ללא זיקה למושבה הוותיקה שניערה את חוצנה ממנו. כאן ניצב בית־ספר לתינוקות של בית־רבן שהיה ניכר עפ"י חלונותיו הכפולים והמגרש הגדור סביב למשחקים. הכל מתוקן איפוא כהלכה ובינתיים — בחום השמש הסלעית — כבר התרוצצו בזה זאטוטים שחומי־רגל כמו היו מכריזים ואומרים, כי דור צעיר עולה וגדל מתוך הערב־רב של אבות־אמהות הומים־מנהמים בביליל לשונותיהם על מחסור וחליים ועבודת גוף קשה. —

אכן, יא גבריא־ל־גבריאלי, אני מודה בעל־כרחי כי הגדלת לעשות לעת־זיקנה מאשר בנעורייך. — הרשיתי לעצמי לצאת מגדרי ולומר בשבחו, כשהוא עומד לפני כסוף ומעפעף בעינו ועל פיו ספק חיוך ספק ציפיה למשפטי. — מה לעשות, יא שייח'... — נתגרגר מגרונו כדי להימנע ממליצה שגורה — והחיים עושים — הגה בית־הספר והנה שירותי הציבור לשוב שגדל כבר עד מאות נפש. אף עלה לנו לפתוח במקום בית־ייבוש לירקות ואמנם היה ריח הבצל נודף מפה למרחוק — ח"ח — אך בינתיים פרנסה ותעסוקה ישנן. ואם אין לנו אוצרות בלומים האלה אף לא מכרות — ח"ח — אמרנו כי הבצל מהמשקים הסמוכים יהיה החומר הגלמי שלנו — ועוד נרחיב לתפוחי־אדמה וגזר, נייבש ונשמר לייצוא, ובסוף־דבר אינם מרוצים! —

— מה עוד רוצים האנשים? — הייתי תמה, כשאני רואה בגבריאלי כי אזניו זקופות כמקשיב לקול רחש חשוד ומסוכן בקרב העדה המשוכנת בצריפיה וכן בין חברות בנותיה ובניה שהתבגרו והלכו, והם יוצאים מפה לדרך־המלך אשר עם צומת המיפגש של התנועה מהדרום לצפון וחוזרים משם אל הישוב שצמח על הסלע — שמא להתמרד בך רוצים הם אחרי הטורח שטרחת כדי להביאם לחיים עצמאיים ולהרים אותם משפל מעמדם?

— רוצים — מתגרגר גבריאלי בלי שניתן להבחין אם הוא קובל על הרחש מסביב או אולי נהנה ממנו — רוגנים כאשר רגנו אבותינו, כי לא טוב שיעסוק בהם אחד מן החוץ. וטוב יותר שאחד משלהם יבוא ויצא לפניהם, כי הוא יודע את ארצם ורבעם ואיננו מהלך אתם בסיפורים על „ימים שהיו“.

בסיפורים על העבר אינם רוצים אלא בהווה משלהם עצמם — ח"ח — אך ככל שהיה מדבר כנמלך בדעתו, לא הרים את קולו אלא גירגר תוך ציחקוק קל כדרכו — לא נעלם ממני כי אני עומד להיפרד ממנו בהרגשת צער, שכן עומד הוא לנגדי כסוף־ראש והבריות אינן גומלות לו על טרחו עבורם. אף הוא נחפו לפתע כמו שכח דבר נחוץ, כשהוא נפטר מעלי בהילוכו המסובל ולי נראה כי משהו נסדק גם בהילוכו, או אולי באמת הזיקנה היא המסבבת לאין מנוס כמה שנאמר — „גם מגבה ייראו וחתחתים בדרך... ויסתבל החגב“ — — —

— הי, יא גבריא־גבריאלי, שלומך כיצד? — הייתי מריע כעבור זמן בקריאה מאוששת עם כניסתי לחדר־המגורים החלוצי שלו, שמראהו נשתפר קצת אך שמר גם עתה על חותמו הראשוני, ואני שמעתי כבר כי אמנם הודח מעסקי המחנה אשר טרחה בו ופרש לחיק משקו ו"שבטרו".

— וללה, מזדקנים והולכים בנחת, בין רוצים ובין לא רוצים — ח"ח — מתגרד הוא לעומתי ופניו נזהרות — הזאטוטים גדלו בינתיים והיו לאנשים ועתה מביאים הם לי חדשים לבקרים את הטפלים האלה, נכדים ונכדות שאינם מניחים ובאים להסתופף אצל סבא —

— משמע "כשתילי זית סביב לשלחנך" — מה? — מתחייך גם אני וקובע לי מושב ממוזל בתוך ההמולה סביב.

— משאללה וברוך השם. — פוטר הוא בהנאה והצחוק אורב בפתח פיו, — ואת אפודת החורף הרוסית מימים עברו אתה זוכר עוד לפחות, יא גבריא־גבריאלי — מה? — מפליג אני דרך היתול לעבר.

— וללה, זוכרים ושוכחים ברבות השנים. — מגרגר הוא בצחוקו בקורת־רוח — כי אין מניחים לנו להתפנות לעבר כאשר ההווה רותת.

— או את הכומתה הצבאית־העותמאנית שמא שכחת, ועמה גם את השיר הפאטרוטי על הקרבות למען השולטן ירום הודו? — הייתי מוסיף לגרותו.

— וללה, נה אולסון... גל בוראיה... גיזל... — טבע מיד בביל שפתיים כאשר הזאטוטים אופפים אותו וניתלים על זרועותיו, כמו היה לגביהם טוס־משא סביל שאין שיעור לסובלו.

— ואדיר קולך מה עליו? האם אינו יפה עוד להרעים לכבוד האירועים המפוארים הללו שאירעו כאן בגליל במשך השנים?

— וללה, כדברייך כן הוא, דברי אלהים חיים ועדיין כוחי אתי כבימים עברו — משאללה "טלגרפ'ם... טלר'ם... דוד'ל'ם" — מתרעם הוא באדיר ללא הכנות מיוחדות.

— "צ'וק סביר'ם". — מתלווה גם אני אליו בקול ענות־חלושה ובחרו החחר כחוק.

ומובן מאליו כי אותה שעה כבר שתו הזאטוטים ביתר משובה סביב לסב הנותן את קולו בשיר ושוב לא הירפו ממנו, עד שנבלע קולו בשאונם — ואני שראיתי לנכון להיפטר לדרכי העפתי עין ואמרתי לו לאות פרידה: אפשר נגרע כלשהו מצליל קולך האדיר, יא גבריא־גבריאלי, אך תודה כי לא רבים הם ששיחקה להם השעה לשבת במגוריהם בין עצים זקופים ו"שבעים הנפש" יוצאי חלציהם סביבם — אכן, כגבר בעמיו תשב —

— וללה, סחיה... ואמת לאמיתה דיברת, משאללה. — שאף רוח כאשר התנער לבסוף מהידיים הלופתות כדי ללוות אותי אל מחוץ לשבילים המסוככים שהוליכו ממגורי הקיבוץ הגדל ומתרחב עד לאם־הדרך.

תל־אביב, תשרי תשל"ב.

